Verslag van het jaar 1923.

Heel Januari door altijd het milde, zachte weer, nu en dan met vrijwel regen. Ook de 1_ste_ helft van Febr. hetzelfde weer, totdat den 13_den_ Febr. plotseling een vrij strenge vorst inviel, zoodat in een paar dagen alle kanalen gesloten waren. Den 16_den_ viel er tamelijk veel onweer. Overigens prachtig winterweer. Tot den 22_sten_ Febr. bleef de winter aanhouden. Den 23_sten_ onverwachts strenge dooi, met eenige dagen vrijwel, soms veel regen. Het ijs was dan ook tegen einde Febr. weer verdwenen. Het weer bleef vochtig en zacht tot ver in Maart. Langzaam begon het daarna op te klaren, totdat het den 15_den_ met N.O. wind sterk begon te drogen en den 17_den_ onder gunstige omstandigheden kon worden begonnen met zaaien. De heele week kon prachtig gewerkt worden, totdat het den 24_sten_ Maart voor regen moest worden stopgezet. Het 1_ste_ gedeelte van de zaai is bijna afgelopen. Het was soms erg warm. Den 25 Maart 58° F. Tot den 29_sten_ Maart hield dit buitengewoon prachtige voorjaarsweer stand. Den 29_sten_ 's avonds onweer, waarop den volgenden dag regen volgde. Den 30_sten_ weer droog, doch 31 Maart den ganschen dag regen. Uitgezonderd maanzaad en vlas is het zaaien afgelopen. De graslanden en de klavers groeien vlug, zoodat in de graslandstreken reeds heel wat kalfvee in de weide zijn. De 1_ste_ week van April is zeer droog en koud, met sterken O. wind. Het zaaien is thans afgelopen. Den 9_den_ April is het zeer koud met sterken O. wind en sneeuwbuien. Later onregelmatig en nu en dan erg warm (tot bij 7_*). Een paar dagen onweers met vrijwel regen, waarop het nu weer erg koud en schraal werd met sterken N.O. winden, erg erge nachtvorsten. Hierop volgden vele regen- en hagelbuien, waarbij het zeer koud is. Geheel anders zijn de eerste dagen van Mei. Prachtig weer en soms zeer warm, tot over 70° F., terwijl de 2_de* week weer geheel omsloeg. Vanaf den 11_den_ Mei zeer koud met hagelbuien en onweer. Den 12_den_ iets matig, den 13_den_ erg koud met veel regen. De heele week bleef zeer guur met veel regen en hagelbuien. Hier en daar wordt het vee weer gestald. Gelukkig waren de volgende dagen gunstiger, droog en groeizaam in de laatste dagen van Mei. Jammer dat opnieuw geweldige slagregens uit...

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Het weerjaar 1923**: Dit nieuwe verslag opent met de weersomstandigheden van het voorjaar van 1923. Na een relatief zachte winter volgt een felle, maar zeer korte vorstperiode in februari die alle vaarten dichtvriest. Het voorjaar kenmerkt zich daarna door extreme schommelingen: van prachtig, vroeg zomerweer in mei (boven de 70° Fahrenheit / 21° Celsius) tot plotselinge gure kou waardoor de herenboeren op het Hogeland genoodzaakt zijn het vee weer snel naar binnen te halen (*"gestald"*).
- **Vroege weidegang**: Opvallend is dat de grasgroei rond half maart zo voorspoedig verloopt dat het jonge rundvee (*"kalfvee"*) al vroeg de polder in kan. Dit staat in schril contrast met het voorgaande jaar 1922, toen het vee door de aanhoudende droogte en kou juist tot juni op stal moest blijven staan.
- **Akkerbouwteelt**: Allersma benoemt de specifieke gewassen die als laatste aan de beurt zijn bij de voorjaarsinzaai: het fijne maanzaad (blauwmaanzaad) en vlas, gewassen die een specifiek vochtige, goed bewerkte toplaag vereisen.

...het N. alle hoop op beterschap deden verloren gaan. De halmgewassen leverden zich goed. De zaderijen en het vlas zeer matig tot zeer slecht. Gras en klaver is er veel, doch wordt tevens veel

vertrapt. Het wieden gaat zeer slecht. Juni is ook al niet beter. Altijd door hetzelfde natte, koude weer. Tot 21 Juni bleef dit bijna onafgebroken aanhouden. Hierna kwam er eenige verbetering, totdat het einde Juni meer en meer zomers werd. Het begon meer droog te worden totdat we den 2 Juli voor 't eerst een mooie zomerdag hadden. Er had een ommekeer in het weer plaats. Prachtige dagen volgden, alhoewel het erg warm was. De termometers wees dag na dag meer dan 80° F. aan. Het hooien loopt prachtig ten einde. De karwijoogst is begonnen. De warmte ontwikkelde zich tot een hittegolf. Dag na dag tot 90° F. Het werken wordt hierdoor zeer bemoeilijkt ja, zelfs gevaarlijk. Overal komen dooden, tengevolge van de buitengewone hitte. Velen werden onwel en moesten met werken ophouden. Den 15_den_ Juli werd het gelukkig iets beter ja, daalde de thermometers tot 70°, 's middags hier en daar onweer met regen. De volgende dagen vrij veel regen. Later weer opklarend en frisch. Den 24_sten_ Juli werd het slecht weer, hetgeen de heele week bleef aanhouden. Onweer, geweldig veel regen en hagel, waardoor de kool, die in 't geval lag, vrijwel geleden heeft den landverlies. Het oogsten gaat zeer slecht. Alles ligt aan de grond. Vooral het vlas, hetgeen zeer laat is, begint te rotten, zoodat nog te vroeg getrokken, zal moeten worden. Tot Aug. bleef het slecht weer, waarop plotsling verandering volgde. Prachtige mooie dagen, met frischen wind. Sterk drogend. De werkzaamheden schieten thans flink op. Den 11_den_ Aug. is het vlas geschelft en de ew_.__?_ [erwten], grootendeels gemuiterd. Koolzaad wordt gezaaid, doch de grond is te droog om het zaad te doen ontkiemen. Ook nu bracht het weer eene verrassing. Zoo onverwachts de mooie dagen waren gekomen, zoo waren ze den 15_den_ Aug. ook weer verdwenen. Zeer slecht weer. Eenige dagen onafgebroken regen uit alle windrichtingen. De grond is een moeras. Alle werkzaamheden staan stil. Pas den 19_den_ Aug. was het weer droog, doch de volgende dagen weer steeds buiig, terwijl de laatste week van Aug. buitengewoon slecht was. Zeer veel regen en den 30_sten_ Aug. een zware storm, welke den ganschen dag aanhield en alles omver sloeg. Bijna alle hokken en schelven lagen tegen den grond. Van het op 't veld staand koren sloeg veel zaad af.

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Extreme hittegolf in juli 1923**: De auteur documenteert een intense hittegolf in de eerste helft van juli met temperaturen die constant de 80° tot 90° Fahrenheit (26° tot 32° Celsius) passeerden. Allersma schrijft hier over een zeer ernstige situatie: het handwerk op het land was *"zelfs gevaarlijk"* en hij noteert dat er in het land zelfs slachtoffers vielen (*"overal komen dooden"*), wat de impact van deze historische hitteperiode onderstreept.
- **Groningse oogsttermen (Geschelft en Gemuiterd)**: Allersma gebruikt twee prachtige, specifieke streektermen voor de wijze waarop de oogst op het veld werd gedroogd:
    - *Geschelft*: Vlas werd na het trekken in kleine bossen schuin tegen elkaar gezet (*schelven* of *schelften*) om te drogen.
    - *Gemuiterd*: Het in pyramide- of kegelvormige hopen (*muiters*) opzetten van geoogste erwtenbossen zodat de wind erdoorheen kon waaien en de peulen droogden zonder de grond te raken.
- **De verwoestende storm van 30 augustus 1923**: Het einde van de maand augustus bracht een rampzalige wending voor de herenboeren op het Hogeland. Een zware storm sloeg de zorgvuldig opgebouwde graanhokken (samengebonden schoven) en schelven plat tegen de grond. Bovendien zorgde de beukende wind ervoor dat het graan dat nog niet gemaaid was, voortijdig uit de aren werd geslagen (*"sloeg veel zaad af"*), wat leidde tot grote opbrengstverliezen.

Zelfs dikke boomen werden ontworteld of knapten af. Gelukkig bleef het de volgende dagen vrij goed droog, zoodat het vlas, waarvan geen schelf meer overeind stond, kon worden ingehaald. De eerste week van Sept. is vrij droog, zoodat nogal veel wordt ingehaald, al is het niet te goed. De volgende week is prachtig weer en blijft het tot 15 Sept. steeds droog. Den 15_de_ onweersbuien met regen. Behalve latere gewassen is de oogst nagenoeg binnen. Het weer bleef nadien slecht. Steeds regen, het land begint meer en meer drassig te worden. Vooral de dagen van 25 en 26 Sept. onweersbuien, met plasregens. Het water staat op het land. Thans echter klaart het op en is het vanaf den 27_ste_ prachtig, drogend weer. Jammer dat deze opklaring slechts kort duurt. Den 1_sten_ Oct. weer regen, die de gansche week aanhield. Nu en dan geweldig veel en de 2_de_ week eveneens buitengewoon veel regen. Tusschenbeide soms sterk drogende wind. Den 15_den_ Oct. onweer met hagelbuien. Later aldoor regen, 19 Oct. valt er zooveel water, dat ploegen niet meer ging. De grond is een waterige massa. Groote plassen staan op het veld. Daarbij is het zeer kalm en broeierig. Later bij onophoudelijken regen, stormachtig. De werkzaamheden gaan zeer langzaam. De beide laatste dagen van Oct. waren drogend, zoodat nog een perceel tarwe gezaaid kon worden. Begin Nov. opnieuw weer regen, onweer en storm. De 1_ste_ week van Nov. was, vooral de laatste dagen, mooi weer en zeer drogend. Den 9_den_ voor 't eerst iets nachtvorstig. Later opnieuw hetzelfde slechte weer. Den 15_de_ en 16_de_ Nov. onweersbuien met stortregens, daarna werd het beter en hadden we eenige mooie dagen, met nachtvorsten en sneeuwbuitjes. Den 23_ste_ Nov. viel er vrij veel sneeuw en begint het iets meer te vriezen, zoodat het overdag in de schaduw 32° F. blijft. Eenige dagen bleef het vorstig en buiig, totdat het den 8_sten_ Dec. begon te regenen. Alhoewel mild winterweer, is het niet aangenaam. Steeds mistig en vuil. Den 19_den_ Dec. erg erge storm, den 20_sten_ en volgende dagen vrij veel sneeuw, zoodat bij stillen wind bijna 10 cm. sneeuw ligt. Vorstig was het niet veel, doch de sneeuw verminderde ook niet veel. Later viel er opnieuw veel sneeuw en begon het meer te vriezen. In 't laatste van Dec. was het soms erg koud. De thermometer wees dan ook steeds om en bij 10° F. aan, de laatste dagen vriezende tot 27 Dec. 15° C. Er was het dan ook buitengewoon koud. De banen voor het schaatsenrijden zijn...

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **De nasleep van de augustusstorm**: Het verslag opent met de vernietigende impact van de storm van 30 augustus 1923. De schade aan de fruitbomen en bossen op het Groningse Hogeland was enorm (*"dikke boomen werden ontworteld of knapten af"*). De boeren moesten zich haasten om het omgewaaide vlas handmatig van de natte grond te rapen voor het begon te rotten.
- **Extreme herfst- en winterneerslag**: De herfst en vroege winter van 1923 waren uitzonderlijk nat. Allersma beschrijft hoe het land vanaf oktober veranderde in een *"waterige massa"*, waardoor het zware werk met de paarden en de vroege tractor (het ploegen en zaaien) volledig vastliep. Pas op de allerlaatste dagen van oktober lukte het door een korte droge periode om de laatste wintertarwe in de Groningse klei te krijgen.
- **Winterinval in december 1923**: Richting de kerstdagen van 1923 sloeg het weer radicaal om. Na een dik sneeuwdek van zo'n 10 centimeter viel er een zeer strenge vorst in. Allersma noteert temperaturen van *"10° F"* (ongeveer -12° Celsius) en uiteindelijk zelfs *"15° C"* (waarmee hij hier vermoedelijk 15 graden Celsius ónder nul bedoelt, oftewel een ijskoude 5° Fahrenheit).

...thans gereed, alhoewel het ijs slecht is. De allerlaatste dagen van het jaar waren iets minder koud, ongeveer 10° tot 15° C. [bedoeld is: 10 tot 15 graden Fahrenheit / -7° tot -9° C]. Daarbij was het weer overigens mooi en zeer stil. De wegen zijn van het vele sneeuw slecht.

Het jaar 1923 is nog altijd zeer onrustig geweest. Voor Duitschland is de Ruhrbezetting en zijne gevolgen, noodlottig geweest, vooral zijn financieelen toestand. De mark is waardeloos geworden. De economische toestand is noodlijdend. Honger en gebrek is het gevolg met oproerigheden. Niet alleen voor Duitschland, ook voor Frankrijk is de bezetting van de Ruhr langzamerhand een strop geworden. In 't laatst is deze bezetting eenigszins opgeheven, toen de nood voor beide te groot werd en Engeland met Frankrijk niet meer wilde werken, en zelfs oneenigheid gaf. Het Fransche krediet is dan ook zeer verminderd, terwijl de verhouding met Engeland weer is achteruitgegaan. In Rusland schijnt langzaam de toestand iets beter te worden. Zelfs zijn er de eerste graanuitvoeren weer aangekomen. In naam is daar nog alles communistisch, doch in werkelijkheid keert het particuliere en persoonlijk belang weer terug. In Nederland komt men steeds meer onder den druk der ambtenaren. Het zijn allemaal Staatseters, die voor veel geld heel weinig uitvoeren, en het werkende leven met eene zware belasting drukken.

Het winterkoren was grootendeels door den winter gekomen. Alleen waren er vele perceelen welke in den herfst door een sterke droogte, kort na het ontkiemen, verdroogden en daardoor onregelmatig opgekomen. Vooral de rogge heeft later daarvan de gevolgen ondervonden. De witte tarwe had veel geleden aan de vorst in Febr., doordat vooral van de oudste perceelen zeer velen mislukten. De jongste in Nov. gezaaide perceelen hadden ook dit jaar weer minder van den winter te lijden gehad. De klavers waren over 't algemeen zeer goed. Het voorjaar en vroegzomer waren zeer groeizaam, zoodat er buitengewoon veel en best hooi kwam. Er groeide zooveel gras als bijna nooit voorkomt. Ook de weideklavers leverden goede weide, terwijl de maaiklavers middelmatig waren. Het koren groeide wel goed doch door te weinig zon was de bloeitijd van bijna alle produkten te laat en kwam de vruchtzetting niet voldoende tot zijn recht.

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Het dieptepunt van de Duitse Hyperinflatie (1923)**: Dit is een historisch kernfragment. Allersma legt de absolute economische ineenstorting van buurland Duitsland in 1923 vast. Door de Franse bezetting van het Ruhrgebied stootte Duitsland op een totale hyperinflatie: *"De mark is waardeloos geworden"*. De auteur noteert scherp dat de bezetting ook voor Frankrijk *"een strop"* werd wegens internationale ruzies met Engeland en een kelderend Frans krediet.
- **De Nieuwe Economische Politiek (NEP) in Rusland**: Allersma observeert zeer scherp de situatie in de Sovjet-Unie onder Lenin. De vroege, destructieve fase van het communisme werd in 1921 deels teruggedraaid door de introductie van de *Nieuwe Economische Politiek* (NEP), waarbij kleine particuliere handel weer werd toegestaan om hongersnood te voorkomen. Allersma bevestigt dit direct: *"In naam is daar nog alles communistisch, doch in werkelijkheid keert het particuliere en persoonlijk belang weer terug."*
- **Herenboeren versus de Overheid ("Staatseters")**: De auteur steekt zijn diepe onvrede over de naoorlogse Nederlandse overheid niet onder stoelen of banken. Termen als *"Staatseters"* die *"voor veel geld heel weinig uitvoeren"* weerspiegelen het destijds sterk levende sentiment onder Groningse herenboeren. Men vond dat de groeiende bureaucratie en de stijgende belastingen het hardwerkende agrarische bedrijfsleven verstikten.

- **Paradoxale Hooioogst**: In tegenstelling tot het gortdroge rampjaar 1921 en het matige jaar 1922, was de vroege zomer van 1923 juist een recordjaar voor gras en hooi: *"Er groeide zooveel gras als bijna nooit voorkomt."* Het latere gebrek aan zonneschijn in de zomer zorgde er echter voor dat de graanoogst (de vruchtzetting) kwalitatief achterblijft.

De eenigszins lange droogte in Mei veroorzaakte aan de fijnere gewassen een stilstand. Vlas en maanzaad hadden veel te lijden. Karwij bloeit zeer onregelmatig, zoodat vele plantenstengels niet tot hun recht komen. Het gevolg is dan ook een slechte opbrengst van zaad evenals het vlas. Het gewas is uitstekend, doch er komt weinig en slecht zaad. Met de hakvruchten staat het niet rooskleurig. De opbrengst van aardappelen en bieten is slecht. Erwten en boonen zijn in opbrengst matig. De kalthoserwten [stokerwten] hebben van de natte weersgesteldheid minder te lijden en is de opbrengst gunstiger. Het is een zeer onaangenaam zomer. Groote temperatuursverschillen doen zich bij groote afwisselingen voor. Daarbij viel er in Aug. vooral veel regen. Het oogsten ging zeer langzaam en werd vrij laat. In den herfst was het weer eveneens slecht. Van het bewerken der grond kwam niet veel terecht.

Ook dit jaar was er een overvloed van werkvolk. Werkeloosheid komt bijna 't heele jaar door voor. Niettegenstaande dat gaan de loonen heel weinig naar beneden. Met alle macht worden deze nog steeds in de hoogte gehouden, hetgeen de werkeloosheid in de hand werkt. De loonen zijn dit jaar als volgt vastgesteld:

Vaste en losse vaste arbeiders boven 20 jaar	**Losse arbeiders**	**Vrouwen boven 16 jaar**
12 Mei – 12 Juli: 32 ct. per uur	34 ct. p. uur	20 ct. per uur
12 Juli – 12 Sept.: 40 ct. per uur	43 ct. p. uur	26 ct. per uur
12 Sept. – 12 Nov.: 36 ct. per uur	38 ct. p. uur	23 ct. per uur
12 Nov. – 12 Maart: 25 ct. per uur	25 ct. p. uur	15 ct. per uur
12 Maart – 12 Mei: 28 ct. per uur	28 ct. p. uur	17 ct. per uur

Voor vogel binnenhalen resp. 5 ct. voor mannen en 3 ct. voor vrouwen meer, terwijl hooien voor allen met 20 ct. hooger wordt betaald. Stallen schoon 5 ct. en 3 ct. meer. Zichten en maaien per uur 55 ct. Hokken p. 100 schoven ƒ 1.10; mach. schoof ƒ 1.20. Vlastrekken p. 100 sch. à 84 el ƒ 1.05; vlasschelven 1000 sch. ƒ 1.27. Kunstmestzaaien 5 ct. per 100 kg extra. Zondag en feestdagen voeren en melken per keer ƒ 1.-. Binden per 100 hok x 12 schoven ƒ 2.05. Beenders leggen 30 ct. extra.

De zichtloonen zijn bepaald per h.a. voor witkoren, kanarie en stokbieten ƒ 25.40 tot ƒ 30.50; erwten en boonen ƒ 22.00 tot ƒ 25.40; koolzaad, onwelrijm [?] en maanzaad ƒ 23.70 - ƒ 27.10.

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Kritiek op de Vakbonden**: Net als in de voorgaande jaren uit H. Allersma hier zijn ongezouten maatschappijkritiek. Hoewel er sprake is van een overschot aan arbeidskrachten en hoge werkloosheid, dalen de lonen nauwelijks. Allersma claimt dat de lonen "met alle macht" kunstmatig hoog worden gehouden (vermoedelijk door de druk van de na de staking van

1922 sterker geworden vakbonden), wat volgens zijn liberale economische visie de werkloosheid juist verergert.

- **Hooitoeslag**: Een zeer opvallend element in de loonlijst is de flinke extra toeslag voor het hooien. Dit werd voor alle arbeiders (zowel mannen als vrouwen) met maar liefst **20 cent per uur** hoger beloond. Gezien het feit dat het normale winterloon rond de 25 cent lag, was dit een gigantische bonus, die de fysieke zwaarte en de enorme tijdsdruk van de hooi-oogst weerspiegelt.
- **Groningse Maten ("84 el")**: Bij het vlastrekken specificeert Allersma een tarief per 100 schoven van *"84 el"*. Dit verwijst naar de specifieke omtrek of lengtemaat van de samengebonden bossen vlas. De oude Nederlandse el (ruim 68 centimeter) werd destijds in de Groningse landbouwpraktijk nog volop gebruikt als informele maatstaf.
- **Beenders leggen**: Aan het einde van de loonlijst wordt een toeslag genoemd voor *"beenders leggen"*. Dit verwijst naar het handmatig uitrijden of verspreiden van beendermeel (verpulverde botten van slachthuizen), een vroege vorm van fosfaatrijke kunstmest die destijds veelvuldig op de Groningse kleigronden werd gebruikt.

...Overuren worden weer met 50% verhooging betaald. Bij betaling van groote afstanden is geen vereischte. Vast personeel geniet bij ziekte eene uitkeering van 80% gedurende 4 weken, doch kan in 't zelfde jaar niet vaker dan 1 keer herhaald worden. In daghuur is het vaste personeel slechts weinig teruggegaan, niettegenstaande dringend aanbod. Een uitzondering maken nog steeds de dienstmeisjes, waarvan steeds weinig aanbod en daardoor de loonen juist niet hooger, toch altijd vast. Dienstbode_n_ loonen bedragen van ƒ 250.- tot ƒ 400.- plus kost. Meiden van ƒ 100 tot ƒ 300.- en kost. Jongere krachten naar verhouding. Dagmeisjes tot ƒ 350.-. Voor knechten extern van ƒ 300 tot ƒ 400. Vaste arbeiders pl.m. ƒ 1100.-. Het aanbod van, vooral los werkvolk is groot vooral jonge krachten. In steden waar geen vaste overeenkomsten bestaan, zijn de loonen aanmerkelijk gedaald. Aangenomen werkzaamheden als bietenbewerking zijn iets lager.

Het dorschen en stropersen is dit jaar alles machinaal geschied, nl. 1290 mud koren, peulvruchten en zaderijen met 79619 kg witstroo; 3216 kg E. stroo en 23152 kg kool-, karwij- en maanzaadstroo, terwijl 6701 kg los maanzaadstroo als skovisel [?] gebruikt kon worden. Voor alles werd hiervoor betaald aan dagh_._ ƒ 396.74; steenkool 4000 kg à ƒ 27.- / ƒ 108.00 en 507 kg staal ƒ 110.55 plus 2100 cent_._ [centen?] kaven à 10 ct_._ ƒ 210.- samen ƒ 825.29 / ƒ 1098.71 / *?*...

Waren de veeprijzen in den herfst van '22 laag, in 't voorjaar van '23 waren deze vrijwel beter geworden. Weidevee was tamelijk duur. Kalf- en melkkoeien werden verkocht voor ƒ 300 tot ƒ 500.-. Dit waren stijgingen van ƒ 100 tot ƒ 300.-. Ander vee naar evenredigheid. Later werden de prijzen nog vaster, zoodat het vee 't heele jaar voor goede prijzen kon worden verkocht. Ook slachtvee blijft steeds betrekkelijk hoog in prijs, pl.m. 55 à 65 ct_._ Stieren van 40 tot 50 ct_._

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Vroege Sociale Zekerheid**: Dit fragment toont een vroege vorm van collectieve afspraken over doorbetaling bij ziekte (*"Vast personeel geniet bij ziekte eene uitkeering van 80% gedurende 4 weken"*). Dit laat zien dat de landbouwstakingen van 1922, ondanks de loonsverlagingen, wel

hebben geleid tot een verdere institutionalisering van de arbeidsvoorwaarden op het Hogeland.

- **Krapte op de Arbeidsmarkt voor Dienstmeisjes**: Terwijl er een overvloed was aan mannelijke (losse) arbeiders, heerste er een chronisch tekort aan inwonend vrouwelijk personeel (*"dienstmeisjes, waarvan steeds weinig aanbod en daardoor de loonen... toch altijd vast"*). De trek van jonge plattelandsvrouwen naar de steden (voor fabriekswerk of burgerlijke huishoudens) dwong herenboeren om relatief goede jaarlonen te betalen, inclusief kost en inwoning.
- **Kosten van het Stoomdorsen**: Allersma geeft een gedetailleerd overzicht van de bedrijfskosten van het dorschseizoen. Er werd massaal steenkool ingekocht (*"4000 kg"* voor 108 gulden) om de stoommachine aan te drijven. Ook de aanschaf van specifiek *"staal"* (vermoedelijk dorsch- of persdraad) was een flinke kostenpost.
- **Herstel van de Veemarkt**: Na de dramatische prijsval in het najaar van 1922, krabbelde de veemarkt in het voorjaar van 1923 weer stevig op. Door de gunstige, vroege grasgroei uit de eerste pagina was er veel vraag naar weidevee, waardoor de prijzen voor goede melkkoeien direct met honderden guldens stegen.

Kalveren in 't voorjaar goedkoop. Koekalven ƒ 25 tot ƒ 30.-, stiertjes ƒ 10 tot ƒ 15.-. Zuigstiertjes in den herfst vrij duur, ƒ 65 tot ƒ 150.-. Mede goed in prijs waren de schapen. Vooral weide- en vette lammeren. In Mei kostten 6 weken oud ƒ 18 tot ƒ 25.-. In Juli werden de besten verkocht tot voor ƒ 35.-. In den laat herfst liep de prijs tot ƒ 40 en zelfs hooger. Fok- en slachtschapen waren goed gevraagd en kostten van ƒ 40 tot ƒ 60.-. In paarden was de handel nog traag, alhoewel meer vraag. De prijs is dan ook in de loop van het jaar iets beter geworden, al zijn ze nog niet hoog. Eerste klasse handels- en werkpaarden (vooral goede Belgen) liepen tot ƒ 700.-. Tweede klasse werkpaarden van ƒ 300 tot ƒ 400.-. Mindersoortige en oudere paarden, geschikt voor 't werk ƒ 150 tot ƒ 250. Slachtpaarden ƒ 100 tot ƒ 140.-. Jonge paarden en veulens worden weinig verhandeld voor matige prijzen. Met de varkensmesterij gaat het nog vrij goed. Biggen zijn niet duur, b.v. ƒ 10.- en de gerst niet duur. Vette varkens konden pl.m. ƒ 35.- / ƒ 40 p. 100 lb opbrengen. De prijzen van het gevogelte is weer als van ouds. Oude kippen 50 ct., eenden ƒ 1.50. Ganzen ƒ 3.50 in de wit veeren, slachtganzen tot ƒ 4.-. Uitkiekens zijn duur, half-wassene ƒ 1.50 tot ƒ 2.-. Duiveneieren tot ƒ 2.50. Eieren zijn reeds weer vrij goedkooper, brengen het tot 6 à 7 ct. in den zomer. Melk is erg onregelmatig. In den zomer 6 tot 8 ct. In het najaar en winter 10 tot 11 ct. Wol is dit jaar beter te verkoopen, tot ƒ 1.- per kg.

Met de prijzen van de verschillende landbouwprodukten is het dit jaar niet te best. De oude oogst heeft het niet verder kunnen brengen dan ongeveer 10 ct. per kg. Het nieuwe gewas zette eerst nog vrijwat lager in en werd in Aug. verkocht voor pl.m. 8 ct. Later liepen deze prijzen gestadig op zoodat in Jan. kon worden verkocht voor gemiddeld pl.m. 16 ct. met nog steeds oploopende markt. Dit geldt alleen voor de artikelen haver, gerst, rogge en tarwe. Erwten waren veel duurder van ƒ 17 tot later in Jan. ƒ 23.-. Zaderijen liepen zeer uiteen. Koolzaad in Aug. ƒ 17 tot ƒ 18.-, later ƒ 19 tot ƒ 21.-. Karwijzaad in Aug. ƒ 65.-, in Jan. ƒ 125.-. Maanzaad is steeds stationair gebleven van ƒ 35 tot ƒ 40.-. Mosterdzaad van ƒ 28 tot ƒ 32.-. Lijnzaad voor slag ruim ƒ 20.-, voor de zaai veel duurder, tot ƒ 40.-. Ruwe produkten zijn dit jaar slecht te verkoopen en laag in prijs. Stroo zette eerst goed in en werd in voorkoop opgekocht voor ƒ 30.-, liep later terug tot beneden ƒ 20.-. Hooi was er buitengewoon veel en kostte ongeveer ƒ 40, klaverhooi 1_ste_ en 2_de_ snede van Jan. '24 ruim ƒ 27.50 tot ƒ 30.-, later van...

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Varkens- en Gevogelteprijzen**: De auteur noteert de gewichten van vette varkens nog in het oude pond (*"p. 100 lb"oftewel ponden van 500 gram). Verder valt op dat ganzen met witte veren ("in de wit veeren"*) apart werden genoteerd, omdat deze naast het vlees ook waardevolle dons opleverden voor dekbedden en kussens.
- **Seizoensgebonden Melk- en Eierprijzen**: De prijzen weerspiegelen de sterke seizoensinvloeden van de vroege twintigste eeuw. In de zomer, wanneer de koeien veel vers gras aten en de kippen volop legden, daalden de prijzen naar een dieptepunt (melk 6 cent, eieren 6 à 7 cent). In de winter schoot de prijs van melk bijna naar het dubbele (11 cent) door de hogere kosten voor stalvoeding.
- **Grillige Graan- en Zaadmarkt**: De graanprijzen kenden een grillig verloop. Het begon zeer slecht in de nazomer met slechts 8 cent per kilo, maar herstelde zich spectaculair richting januari tot 16 cent per kilo. De absolute uitschieter was wederom het **karwijzaad**: dat schoot in een paar maanden tijd omhoog van 65 gulden naar maar liefst **125 gulden per 100 kg**.
- **Lijnzaad voor slag**: Allersma maakt een scherp onderscheid tussen *"lijnzaad voor slag"* (bestemd voor de olieslagerijen om lijnolie van te persen, verkocht voor 20 gulden) en het aanzienlijk duurdere, streng geselecteerde zaaigoed voor het volgende seizoen (*"voor de zaai veel duurder, tot ƒ 40.-"*).
- **De Hooi-Overvloed**: Door het extreem groeizame voorjaar van 1923 (zoals beschreven op pagina 4) was er een enorme overvloed aan hooi op het Hogeland. Dit zorgde ervoor dat de hooiprijzen inzakten naar slechts 40 gulden, en klaverhooi naar zo'n 30 gulden. Dit was een fractie van de fabelachtige 100 gulden die men in het gortdroge rampjaar 1922 nog moest betalen.

...ƒ 32.50 tot ƒ 35.-. Strooiselstroo als karwij-, kool- en maanzaadstroo werd verkocht voor ƒ 10.-. In vlas was de handel zeer verschillend. Op 't veld was vrijwel per h.a. verkocht voor ƒ 550 tot ƒ 625.-. Per kg slechts weinig van 8 tot 12 ct. In den winter liep de prijs vrijwel op en werd per kg gerepelt verkocht van 12 ct. tot 17 ct. Fabrieksstroo voor de „Halm" werd dit jaar voor de verschillende soorten als tarwe, haver en gerst levering 1 Jan. betaald. Bieten werd dit jaar op koop van *?* verbouwd. Stoppel-bieten en raapknollen waren goedkoop nl. ƒ 8 tot ƒ 12.-. Aardappelen waren vrij duur en werden in den handel voor ƒ 3.- en hooger opgekocht.

De gezondheid van het vee, paarden en schapen was niettegenstaande het natte zomer- en herfst altijd goed.

Plantenziekten kwamen over 't algemeen heel weinig voor. Vlasbrand werd nogal aangetroffen. Eveneens vele haasoren in de zomer-tarwe. Johannesziekte [St. Jansziekte] in de erwt zag men heel weinig.

Niettegenstaande de steeds slechtere bedrijfsresultaten konden de landprijzen, zoowel huur als koop zich nog steeds op een hoog peil handhaven. Koopprijzen van 1_ste_ kwaliteit land loopen nog steeds van ƒ 2500 tot ƒ 3000.-. De ligging in aanmerking genomen. De huurprijzen varieeren van ƒ 150.- tot ƒ 200.-. De vrees voor de daling van onzen gulden is nog steeds niet weg, al heeft deze zich steeds nog goed gehandhaafd. Koopers van land zijn meestal dan ook niet-landbouwers.

Verkocht werden dit jaar o.a. in Febr. eene boerderij van Merr. de Wed. H. B. Eisinga te Bierum, groot 34.59.60 h.a. vaste huur ƒ 206.- verkocht aan D. Bouwman te Uithuizen, voor ƒ 91.015.- en ƒ 7300 van 1.79.80 h.a. los land.

Boerderij van C. Bakker te Vinkenborgerweg 50.96.30 h.a., huur ƒ 240.- en 3.74.50 h.a. wierde, eigen, samen verkocht aan E. Vennema, Usquert ƒ 84.900.- plus ƒ 1000.- voor overname. Aanvaarding voorjaar 1923.

Boerderij van Buffinga te Terhuizen, Ulrum pl.m. 32 h.a. land, huur ƒ 260.- verkocht aan Koning te Winsum voor ƒ 67.800.-, overname ƒ 1000.-, polderschuld per h.a. ƒ 114.-. Aanvaarding voorjaar 1923.

Boerderij te Ellerhuizen, groot 28.75.50 h.a. eigen met vrucht verkocht aan Nienhuis te Eppenhuizen voor ƒ 69.730.- plus ƒ 800 overname. Aanvaarding in Juni 1923.

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Vlas repelen**: Allersma specificeert de prijs voor *"gerepelt"* vlas. Repelen is een historische bewerking waarbij de droge vlasstengels door een ijzeren kam (de repelbank) werden getrokken om de zaadbollen van de stengel te scheiden. In de wintermaanden steeg de prijs van dit bewerkte vlas aanzienlijk naar 17 cent per kilo.
- **Haasoren in de zomertarwe**: Onder de plantenziekten noemt de auteur *"haasoren"*. Dit is een oude, volksmondige benaming voor een specifieke misvorming of schimmelaantasting in de graanaren (vaak gerelateerd aan moederkoorn of plugziekte), waardoor de aren rechtop bleven staan en een harig, misvormd uiterlijk kregen dat aan de oren van een haas deed denken.
- **Speculatie door stedelijk kapitaal**: De auteur herhaalt zijn scherpe economische observatie dat de grondprijzen kunstmatig hoog bleven (tot 3000 gulden per hectare) ondanks slechte oogsten. Hij verklaart dit nu heel direct: de kopers van de landbouwgrond waren *"meestal dan ook niet-landbouwers"*. Rijke burgers, beleggers en stedelijke investeerders ontvluchtten de onzekere aandelenmarkt en kochten massaal Groningse kleigrond als veilig waardevast bezit.
- **Lokale toponiemen**: Er passeert weer een prachtige reeks buurtschappen en dorpen uit de regio:
    - *Bierum* (aan de Eemsmond).
    - *Vinkenborgerweg* (nabij Warffum/Usquert).
    - De wierde en buurtschap *Terhuizen* onder de rook van *Ulrum*.
    - De buurtschap *Ellerhuizen* (vlakbij Bedum).
    - *Eppenhuizen* (nabij Kantens).

In Oct. ’23 verkocht eene boerderij van Merr. Bosma te Wetsinge, groot 33.40.64 h.a. vaste huur ƒ 223.81 aan C. F. Aukema voor ƒ 68.525 plus ƒ 450 overname. Terzelfdertijd 18 Oct. eene boerderij van de fam. Westing te Bierum, groot 35.34.56 h.a., huur ƒ 315.- aan B. Westing voor ƒ 88.705 plus ƒ 975.- van overname. In den zomer van 1923 verkocht eene boerderij aanvaarding op stoppel van J. C.

Wiersma te Zoutkamp 16.43.20 h.a. groot, huur eigen, voor ƒ 44.750.- plus ƒ 500 overname aan Mej. B. Wieringa te Uithuizermeeden. Den 19 Nov. eene boerderij van W. A. Scholten te Groningen, gelegen te Noordhorn, groot 53.54.90 h.a., vaste huur samen ƒ 125.- voor ƒ 55.500 plus ƒ 410.-. Den 19_den_ Nov. de boerderij „Nieuw Oosterbroek" te Maarhuizen van J. S. Benima, groot 105.15.04 h.a. alles eigen, voor ƒ 152.445.-. Hiervan het voormalige meer met aangrenzend land groot 95.73.04 h.a. aan R. Bruins en Spithorst van Appingedam voor ƒ 136.260. Deze boerderij is in Jan. daarop weer overgedaan aan van Gaalen te Haarlemmermeer voor ƒ *?*. Den 20_sten_ Nov. eene boerderij van Wed. Bouwman te Westernieland groot 24.05.47 h.a., huur ƒ 170.- aan G. K. Clema te Pieterburen voor ƒ 60.950.-. Tevens 5.47.10 h.a. huur ƒ 80.- en 19.80 h.a. eigen in den polder aan R. Reiders ƒ 9800.-. Den 7_den_ Dec. eene boerderij te Dallingeweer groot 48.47.45 h.a. vaste huur ƒ 500.- voor ƒ 90.500 plus ƒ 75.75 van overname aan M. Jonker, Ulrum. Den 19 Dec. eene boerderij van Wed. Rieks te Pieterburen, groot 26.75 h.a., huur ƒ 200.- aan Bosma te Helpman voor ƒ 63.050 plus ƒ 300 overname. Den 20_de_ Dec. eene boerderij te Saaxum groot 29.01.20 h.a., huur ƒ 112.- aan J. B. Scholte te Groningen voor ƒ 60.500 plus ƒ 600 overname. Te Eenum een boerderijtje groot 15.29.60 h.a. huur ƒ 118.50 aan L. Bouwman Jr. aldaar voor ƒ 40.025 plus ƒ 300 overname. Den 5_den_ Jan. te Godlinze eene boerderij groot 24.55.50 h.a., huur ƒ 267.50 voor ƒ 59.055.- met ƒ 945.- van overname. Den 16_den_ Jan. eene boerderij te Wehe van Wed. Joh. Bot, groot 13.97.15 h.a., huur ƒ *?* verkocht voor ƒ 35.105 plus ƒ 170.- van overname. Eene boerderij te Pieterburen genaamd „Unije ter Dijke" met samen 61.79.40 h.a. (37.06.90 binnenland en 24.72.50 h.a. kwelder) eigen, verkocht aan W. L. Wildervanck te Sappemeer voor ƒ 131.000.- plus ƒ 1200 overname. Van de N. V. te Winsum werd verkocht de boerderij „Dollardprinses" te Finsterwolde groot 47.12.- h.a., huur ƒ 430.- voor ƒ 137.000 plus overname ƒ 7457.

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Het Scholten-imperium**: De verkoop van de boerderij van *W. A. Scholten te Groningen* verwijst naar de bezittingen van de beroemde Groningse industrieel Jan Evert Scholten (zoon van Willem Albert Scholten). De familie bezat door heel de provincie enorme lappen landbouwgrond, met name voor de aardappelzetmeel- en suikerindustrie.
- **Groningse boerderijnamen**: De lijst bevat wederom een aantal unieke historische boerderijnamen:
    - *„Nieuw Oosterbroek"* te Maarhuizen (onder Winsum). Het genoemde "voormalige meer" verwijst waarschijnlijk naar ingepolderd of drooggelegd land in de nabijheid.
    - *„Unije ter Dijke"* te Pieterburen. Een zeer strategisch gelegen boerderij direct aan de Waddenzeedijk met een aanzienlijk aandeel aan buitendijkse *kweldergronden*.
    - *„Dollardprinses"* te Finsterwolde. Een opvallende uitschieter in deze lijst, omdat deze boerderij niet op het Noordelijk Hogeland ligt, maar in het oosten van de provincie (het Oldambt), nabij de Dollard.
- **Kopers van buitenaf**: Het fenomeen dat vermogende particulieren van buiten de directe agrarische regio de gronden opkochten (als veilige belegging tegen de geldontwaarding) wordt hier nogmaals met harde feiten onderbouwd. De kopers komen onder andere uit *Helpman* (toen een chique villawijk onder Groningen), *Sappemeer* en zelfs helemaal uit de *Haarlemmermeer*.

- **Topografische schatten**: Deze pagina biedt een schat aan informatie voor historisch geografen, met vermeldingen van de buurtschappen en dorpen *Wetsinge*, *Zoutkamp*, *Noordhorn*, *Dallingeweer* (onder Termunten/Woldendorp), *Saaxum* (Oldehove), *Godlinze* en *Wehe*.

Den 21_ste_ Jan. te Beerda eene boerderij van Baerlagen, groot 44.25.10 h.a. eigen, verkocht aan J. H. Lazar voor ƒ 70.600.- zonder overname.

Te Ellerhuizen is verkocht de boerderij „Het Hoogcheem", groot 29.17.70 h.a. vaste huur ƒ 120.- aan Dr. Brummer te Groningen, voor ƒ 74.300 plus ƒ 1000.

In Juli werden gewaardeerd de boerderij „Oldorp", groot 39.31.95 h.a., huur ƒ 370.- op ƒ 89.600.-. Waardeeringscomm. G. Boerma, R. Dijkhuisen, H. Allersma.

Tevens de boerderij „Boukemahaerd" te Usquert, groot 65.59.08 h.a. eigen op ƒ 155.000, door dezelfde comm. als Oldorps, behoorende aan de erven Merr. de Wed. Jac. Bruins te Usquert.

Verhuurd werden o.a. op aanvaarding Mei 1924, boerderij Huizinga te Westeremden, ƒ 197.+ 5% ; P. Langen Uithuizermeeden ƒ 190.- + 5% ; Maarhuizen (boerderij Bulstee) ƒ 203.+ 5% ; Pieterburen (Burgh) van Dussel ƒ 190.- ; B. Westerdijk Usquert (Klooster) ƒ 161.- ; Boukemahaerd ƒ 153.-.

Noordpolder Febr. '24

H. Allersma

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **De Sluiting van het Jaarverslag 1923**: Dit document vormt de officiële afsluiting van het verslag over het turbulente jaar 1923. De auteur, de bekende Groningse taxateur en herenboer **H. Allersma**, ondertekent en dateert het stuk in de **Noordpolder in februari 1924**.
- **Monumentale Boerderijnamen op het Hogeland**: Er passeren op deze laatste pagina enkele historisch zeer prominente en nog altijd bestaande Groningse boerderijcomplexen de revue:
    - *„Het Hoogcheem"* in de buurtschap Ellerhuizen (nabij Bedum).
    - *„Oldorp"*: Een zeer oude, monumentale boerderij gesitueerd op de historische wierde van het voormalige dorpje Oldorp (onder de rook van Uithuizen).
    - *„Boukemahaerd"* te Usquert: Een van de meest imposante en grote herenboerderijen in de regio, destijds eigendom van de invloedrijke familie Bruins.
    - *„Bulstee"* te Maarhuizen en de boerderij *„Burgh"* nabij Pieterburen.
- **De Rol van Schatter**: Uit de tekst blijkt dat H. Allersma, samen met G. Boerma en R. Dijkhuisen, als officiële "waardeeringscommissie" (taxateurs) optrad bij complexe familieverdelingen, zoals hier bij de nalatenschap van de weduwe van Jacob Bruins. De getaxeerde waarde van de Boukemahaerd (155.000 gulden voor ruim 65 hectare) vertegenwoordigde voor die tijd een gigantisch kapitaal.
- **De "+" of "5%" Regeling bij Huur**: Bij de verhuringen voor het komende jaar (aanvaarding mei 1924) noteert Allersma bij de huurprijzen expliciet *"ƒ 197.+ 5%"* en *"ƒ 190.- + 5%"*. Dit

verwijst naar een toeslagregeling bovenop de kale pachtprijs, die destijds vaak werd gekoppeld aan de polderlasten, onderhoudskosten of specifieke fiscale crisismaatregelen van de waterschappen.